

ምዕራፍ ስድስት

የኃሳብ ስሜት

የምዕራፍ ዓላማዎች፡ ይህንን ምዕራፍ ተምረህ/ት ምረሽ ስታጠናቅቅ/ስታጠናቅቁ፤

- ዜጎች የኃሳብነት ድርሻን በወቅቱ በታማኝነትና በብቃት መወጣት ግዴታ እንዳሰጣቸው ትረዳሰህ/ትረዳሰሽ።
- የተፈጥሮ ሀብቶችንና ታሪካዊ ቅርሶችን ከወድ መት መጠበቅ የእያንዳንዱ ዜጋ ኃሳብነት መሆኑን ትገነዘባሰህ/ ትገነዘቢያሰሽ።

6.1 ቃል ኪዳን፤

ሥዕል 6.1 በሕክምና ሙያ ተመራቂ ወጣት ህኪሞች ቃል መሀሳ ሲፈጽሙ

- በሥዕሉ ላይ የሚታዩት ወጣት ህኪሞች ምን እያደረጉ ነው?
- ቃለ መሀሳ መፈጸም ማለት ምን ማለት ነው?

ዘመናዊ አርበኛ፤

አበራ ደጉ በምህንድስና ሙያ ተመርቆ ሥራ ከመጀመሩ በፊት አባቱ አርበኛው ደጉ እንደ ሳቸው አርበኛ እንዲሆን መክረውታል። አበራም የአባቱን አምነትና አመለካከት ሁል ጊዜ ያደን ቃል። “ሀገር እናት ነች። እናቱን በሀቅ የማያገ ለግል ዜጋ ከሰው አይቆጠርም።” የሚሉትን አባ ባላቸውን ያምንበታል።

አባቱ ሀገራቸውን ከጠላት ለመከላከል ከጣሊያን ጋር የተፋለሙ ጀግና ናቸው። አበራም የሚወዳ ቸውን አባቱን ምኞት ለመፈጸም በሙያው ራሱን አዘጋጀ። በማዕረግ ከተመረቀ በኋላ የመ ንገድ ሥራዎች ተቆጣጣሪ ሆኖ ተቀጠረ።

በአንድ ወቅት የመንገድ ጥራት ቁጥጥር ሲያ ደርግ የተሠራው ሥራ ከደረጃው የወረደና ማጭበርበር የተሞላበት ሆኖ አገኘው። መንገ ዱን ሊሠራ ስተዋዋለው ድርጅት መንገዱን አፍ ርሶ እንደገና እንዲሠራ ውሳኔውን አስታወቀ። ሆኖም የድርጅቱ ኃላፊ መንገዱ ጥራቱን ባልጠ በቀ ሁኔታ መሥራቱ ሳያሳፍረው አበራን በመደ ለል ዘመናዊና እጅግ ውድ የሆነ አዲስ መኪና ሊያበረክትለትና ውሳኔውን ሊያስለውጠው ተዘ ጋጀ።

በዚሁ መሠረት የመኪናዎን ሞዴልና ቀለም የሚገልጽ ወረቀትና የመኪናዎን ቁልፍ በፖስታ አድርጎ በቀጠሮ ሲገናኙ ከብዙ የማግባቢያ ቃላት በኋላ ሰጠው። አበራም ከፍቶ ካየ በኋላ የድርጅቱን ሥራ መሪ በትዝብት በመመልከት “ለመሆኑ ኢትዮጵያዊ ነህ?” ብሎ በመጠየቅ ፖስታውን ወርውሮለት ሔደ። ስግብግቡም ሥራ መሪ እቅዱ መክሸፉን እንደተመለከተ ለበቀል ተነሳሳና አበራን በአሳቻ ሥፍራና ሰዓት በመኪና አስገጨው። ሆኖም የወንጀሉ ፈጻሚ በፖሊስ ክትትል በሚያስተማምን ማስረጃ ታወቀ።

አበራ በሕክምና ላይ ሆኖ ሁኔታዎችን ሲያስታ ውስ ለአባቱ የገባውን ቃል ማክበሩ ከምንም ነገር በላይ የህሊና እርካታ ሰጠው። አባቱም እናት ሀገሩን በታማኝነት ለማገልገል ቁርጠኛ አቋም በመያዙ አመሰግኑት። አበራም ሌብነትን የሚዋጋ አርበኛ መሆኑ በአጭር ጊዜ ውስጥ በሰፊው ተወራ።

የሙያ ኃላፊነታቸውን በአግባቡ በተወጡ ሐኪ ሞች እርዳታ በአጭር ጊዜ ውስጥ ድኖ ሥራውንም ቀጠለ። ከዚህ ተግባሩ በመነሳት “ዘመናዊ አርበኛ” በሚል ስያሜ እየተጠራ ክብርና መወደድን አተረፈ።

መልመጃ 1

ከላይ የቀረበውን ታሪክ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. እበራ በስጦታ ስመደሰል የሞከረው ሰው ተግባር በዕድገት ላይ የሚያመጣው ተጽዕኖ ምንድነው?
2. እርባህነት ምንድነው? በምን በምን ሁኔታ ይገለጻል?
3. እበራ «ዘመናዊ እርባህ» የተባለው በምን ምክንያት ነው?

ቃል ኪዳን አንድን ነገር በታማኝነትና በሀቀኝነት ለመሥራት ለራሳችን ወይም ለሌሎች የምንሰጠው መተማመኛ ነው። ቃል መግባት ከፍተኛ የኃላፊነት ስሜትንና የሞራል ግዴታን ይጠይቃል። ስለዚህ ቃል ኪዳን ከመግባታችን በፊት ቃላችንን ለመጠበቅ አቅምና ችሎታችንን መፈተሽ ተገቢ ነው። ያልታሰበበት ቃል ኪዳን ተፈጻሚነት ስለማይኖረው አለመታመንን ያስከትላል። ክብርንም ያሳጣል። በተጨማሪም ተገቢ ያልሆኑ ምክንያቶችን በማቅረብ ይቅርታ ወደ መጠየቅ ያራምዳል።

ስለዚህ በተማሪነት ጊዜያችሁ ለራሳችሁ፣ ለቤተሰባችሁ፣ ለሌሎች ወገኖችም ቢሆን፣ ቃል ኪዳን ስትገቡ ከአቅምና ከችሎታ በላይ እንዳይሆን መጠንቀቅ ያስፈልጋል። ቃልን አለማክበር ቃልአባይነት ነው። ማድረግ የምትችሉትን ደግሞ በቁርጠኝነትና በታማኝነት ማከናወን ተገቢ ነው። ይህም ኃላፊነትን የመወጣት ትክክለኛ ሂደት ነው።

ቃልኪዳን መግባትና ቃልን ማክበር በቤተሰብ ሕይወት ውስጥ ይጀምራል። ትምህርትን በሥርዓት መማርና በጥሩ ውጤት መራመድ ቃልኪዳንን መወጣትና የቤተሰብን ምክርና መመሪያ አክብሮ መቀበል ነው። አቅምና ችሎታ በፈቀደው መጠን የቤት ውስጥን ሥራ ማገዝም ለቤተሰብ ፍቅርና አክብሮት ከመግለጽ ባሻገር ኃላፊነትን የመወጣት ተግባር ነው።

መልመጃ 2

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ቃል ኪዳን ምንድነው?
2. ተፈጻሚነት የሌለው ቃል ኪዳን ማለት ምን ማለት ነው?
3. ቃልኪዳንን በተግባር የፈጸመ ግለሰብ በኅብረተሰቡ ውስጥ የሚኖረው ሥፍራ ምንድነው?

6.2 ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት፣

- ቅንነት ምንድነው?
- ታማኝነትና ሀቀኝነት የሚገለጠው እንዴት ነው?

ታማኝ ግንባር፣

የጉልበት ሥራ በመሥራት የሚኖር አንድ ላብ አደር ግንብ ሲገነባ ብዙ ሰነዶችና ብሮች ያሉበት ቦርሳ ወድቆ በማግኘቱ ደነገጠ። ቦርሳውን አገላብጦ ሲመለከት ንብረትነቱ የቀጠረው ግለሰብ መሆኑን አወቀ። ላብአደሩም በዚያ ሰዓት አሠሪው የደረሰበት ብስጭትና ጭንቀት ታሰበውና አዘነለት። መመለስ እንዳለበትም ወሰነ።

በመቀጠልም ብዙ ብር ያለበት ቦርሳ ማግኘቱን ለጓደኛው ነግሮ ምን ማድረግ እንዳለበት ጠየቀው። ጓደኛውም ሊያገኝ የሚችለውን ልዩ ልዩ ጥቅሞች ዘረዘረለት። ግንባሩ ግን በቀረበለት ሀሳብ አልተስማማም። አስቀድሞ ባቀደው መሠረት ንብረቱን ለባለቤቱ ሰጠው። ባለንብረቱም የግንባሩን የታማኝነቱን ጽናት በማየት ሰነዶቹን ብቻ ወስዶ ገንዘቡን ሸለመው። በማግስቱም የግንባታ ንብረቶች ኃላፊና ተቆጣጣሪ አድርጎ ሾመው።

መልመጃ 3

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ግንባሩን ንብረቱን ለባለቤቱ በመመስሉ ያገኛቸውን ጥቅሞች ግለጹ።
2. የግንባሩ ድርጊት ምንን ያስተምራል?
3. ታማኝነት የሚያካራ የባህርይ ሀብት ነው፣ እደደሰም? ማብራሪያ ስጡብት።

ቅንነት፣ ታማኝነትና ሀቀኝነት፣ የሚገለጹት በሥራ ነው። ሥራም፣ ማኅበራዊ ባህርይ አለው። አንድ ሥራ ከውጤት እስኪደርስ የብዙ ሰዎች እውቀትና ጉልበት እንዲሁም ጊዜ ይከፈልበታል። እያንዳንዱ ሰው የድርሻውን ተግባር በታማኝነት፣ በቅንነትና በሀቀኝነት ካከናወነ ውጤቱ ብዙ ጥቅም ያስገኛል። ለምሳሌ፣ አንድ የመኪና ሾፊር የመኪናውን ደህንነት ፈትሾ፣ ፍጥነቱን ተቆጣጥሮ፣ መንዳቱ ሕይወትንና ንብረትን የማዳን ታላቅ ኃላፊነትን መወጣቱ ነው። ገበሬውም በወቅቱ አርሶና አምርቶ ለተጠቃሚው የማቅረብ የኃላፊነት ድርሻ አለበት። ማንኛውም ባለሙያም

የሙያው ተጠቃሚዎችን በቅንነት ማገልገል የሚጠበቅበት ተግባር ነው። በዚህ ሁኔታ ሰው ሁሉ በያዘው ማንኛውም ዓይነት ሥራ በቅንነት፣ በሀቀኝነትና በታማኝነት ክሠራ የዜግነት ግዴታውን ተወጣ ማለት ነው።

ኃላፊነትን በቅንነትና በታማኝነት፣ እንዲሁም በሀቀኝነት የመወጣት አስፈላጊነት በሁሉም ዜጋ ግንዛቤ ውስጥ መኖር አለበት። አስፈላጊነቱን እያንዳንዱ ሰው ሲያምንበትና በሥራ ሲተረጎሙ መውጣት፣ ለዕድገትና ለሰው ጤና መሠረት የሆኑ፣ በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት የተሠሩ ውጤቶች ይገኛሉ። ስለዚህ እናንተም በትምህርት ቤት ውስጥ በምትሳተፉባቸው የቡድንና የተናጠል ሥራዎች በቅንነትና በታማኝነት በመሥራት ውጤት በማሳየት ኃላፊነትን መወጣት አለባችሁ።

መልመጃ 4

ከላይ በተሰጠው ጽንሰ ሐሳብ መሠረት

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ሥራ ማንበራዊ ባህርይ አለው የሚባለው ስምንድነው?
2. ኃላፊነትን በቅንነት፣ በታማኝነትና በሀቀኝነት መወጣት ለምን አስፈላጊ?

6.3 የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስ፤

ሥዕል 6.2 የሐረር ግንብ ጥገና ሲደረግለት

ሥዕል 6.3 የአፈር መቃጠብን ለመከላከል የእርከን ሥራ በኮንሶ ከሁለቱ ስዕሎች ምን ተማራችሁ?

የሚያዘው ወንዞች፤

የባሌ ተራሮች ብሔራዊ ፓርክ በአፍሪካ ውስጥ ከሚጠቀሱ ከፍተኛ የተፈጥሮ ሀብቶች መገኛ ከሆኑት ፓርኮች መካከል አንዱ ነው። ሁለት ሺህ ሁለት መቶ እስኩዌር ኪሎ ሜትር ስፋት አለው። በውስጡም በከፍተኛው በሀገራችን በሁለተኛ ደረጃ ላይ የሚገኘውን ቱሉ ዲምቱ ተራራን ያጠቃልላል።

ከሃያ በላይ የአጥቢ አራዊትና ከአንድ መቶ አርባ በላይ የአእዋፋት ዝርያዎችን በውስጡ አቅፎ የያዘው ይኸው ፓርክ በልዩ ልዩ ሀገር በቀል እጽዋት ደኖች የተሸፈነ ነው። በዓለም ውስጥ በየትኛውም ሀገር የማይገኙ ሃያ አራት የአእዋፋት ዝርያዎች በሀገራችን ብቻ ይገኛሉ። ከነዚህም መካከል አስራ አራቱ ብርቅዬ የወፎች ዝርያ የሚገኘው በባሌ ተራሮች ፓርክ ውስጥ ነው።

ሥዕል 6.4 የባሌ ተራሮችና በውስጣቸው የያዘው የዳር እንስሳት

በተጨማሪም የዓለም ብርቅ የኢትዮጵያ ድንቅ ሀብት የሆኑት ኒያላ ወይም የደጋ አጋዘን፣ የሰሜን ቀበሮ ወይም ቀይ ቀበሮ በዚህ ውብ የተፈጥሮ ክልል ውስጥ ይኖራሉ። የገናሌና የዋቢ ሸበሌ ወንዞችም በባሌ ሸለቆዎችና ተዳፋቶች እያዘመኑ፣ ሕይወት እያለመለሙ ወደ ደቡብ ምሥራቅ በዝግታ ይፈሳሉ።

(ምንጭ፡ ግራር፣ የወንዶ ገነት ኢንስቲትዩት መጽሐፍ የ1978 ዓም አትም)

መልመጃ 5

ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሠረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ፓርክ ማለት ምን ማለት ነው?
2. ቱሱ ዲምቱ የኢትዮጵያ 2ኛው ከፍተኛ ተራራ ከሆነ ሕንድኛው ማነው?
3. ኒያላ የሚገኘው የት ነው?
4. በአሁኑ ወቅት የባሌ ተራሮች ፓርክ የባሌ ፓርክ ከበሬቱ በተሻለ ይዞታ ላይ የሚገኝ ይመስላችኋል?

የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስን ከጥፋት የመጠበቅ ኃላፊነት፣ ማለት እያንዳንዱ ሰው የራሱን፣ የማንበረሰቡን፣ ብሎም የሀገርን ሀብትና ቅርሶች “የኔ” በሚል ወገናዊ ስሜት የመጠበቅ የዜግነት ግዴታ ማለት ነው። ይህ የኃላፊነት ስሜት በሁሉም ሰው አስተሳሰብ ውስጥ ሲቀረጸና ተቀባይነት ሲያገኝ፣ የተፈጥሮ ሀብቶች ከውድመት፣ ታሪካዊ ሀብቶችና ቅርሶች ከጥፋትና ከብክነት ተጠብቀው ሕልውናቸው አስተማማኝ ይሆናል።

ማንኛውም ሰው በመኖሪያውና በሥራ ቦታው እንዲሁም የጋራ በሆኑ የመገልገያ ሥፍራዎች የሚገኙትን ንብረቶች በመንከባከብ ለአገልግሎት እንዲውሉ ማድረግ አለበት። ለምሳሌ ተማሪዎች በዚህ የኃላፊነት ስሜት መስራት የምትጀምሩት ከቤት ነው። ጊዜ፣ እውቀትና ጉልበት በፈሰሰበት ገንዘብ የተገዛውን ማንኛውንም የቤት ውስጥ ንብረት ተገቢውን እንክብካቤ በማድረግ ለረዥም ጊዜ አገልግሎት እንዲሰጥ ልታደርጉ ይገባል። በትምህርት ቤትም ለመማር ማስተማር ሂደት አመቺ ሁኔታ የሚፈጥሩትን ንብረቶች እንደ ራሳችሁ ሀብት በመጠበቅ ጥቅም ላይ እንዲውሉና ለተተኪ ዜጎችም እንዲተላለፉ ማድረግ አለባችሁ። በመኖሪያ አካባቢም ያሉትን የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብቶችና ቅርሶችን ለማልማትና ለመጠበቅ ዘብ መቆም ይጠበቅባችኋል። የተፈጥሮና ታሪካዊ ሀብትና ቅርስን መጠበቅና መንከ

ባከብ፣ ለሁሉም ዜጎች የተመቻቸና የተሟላ ሕይወት እንዲኖራቸው ያስችላል። ውሀ፣ አፈር፣ ደን፣ ማዕድናት፣ አራዊትና እንስሳት ከውድመትና ከጉዳት ሲጠበቁ በአግባቡ ለልማት ሲውሉ የሀገር ዕድገትና ብልጽግና ይረጋገጣል። ሥራ አጥነት፣ ረሀብና ድንገትም ይጠፋል።

በዚህ አኳያም ብርቅዬ አራዊትና አዕዋፋት ደረጃውን በጠበቀ ፓርክ እንዲኖሩ ሲደረግ የጎብኝዎችን ቁጥር በማብዛት የቱሪዝምን ሥራ ማጠናከር ይቻላል። ይህም የሀገራችንን ኤኮኖሚ ያጎለብታል። የቀደምት አባቶቻችንን የዕውቀትና ሥልጣኔ ደረጃ የሚያስረዱ ታሪካዊ ቅርሶችን መጠበቅ፣ የሀገሪቱን ታሪክ መንከባከብና የማንነትን ማስረጃ ከማጠናከር ባሻገር ለቱሪዝም የሥራ ዘርፍ ሰፊ ሁኔታን መፍጠር ነው።

በመሆኑም ለሀገር ሕልውናና ዕድገት መሠረት የሆኑትን የተፈጥሮ ሀብቶችና ታሪካዊ ቅርሶችን “የኔ ነው” በሚል የኃላፊነት ስሜት ለመንከባከብ መወሰንና ሌሎች ራስ ወዳዶች የሚያደርሱትን ጥፋት ለመከላከል ዝግጁ መሆን አለባችሁ። ይህም የብቁ ዜጋ መለኪያ ነው።

መልመጃ 6

የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. ታሪካዊ ቅርሶችንና የተፈጥሮ ሀብቶችን መጠበቅ ስማን ይጠቅማል?
2. ሥራ አጥነትን፣ ረሀብን፣ ድንገትን ስማ ጥፋት የተፈጥሮ ሀብቶች እንዴት ይገለጻሉ?
3. ቱሪዝም ምንድነው? ጥቅሙን ግለው።

6.4 ኤች. አይ. ቪ/ ኤድስ፤

- የኤች.አይ.ቪ ኤድስ መተላለፊያ መንገዶች ምን ምን ናቸው?
- የኤድስን ስርጭት ለመቀነስ እየተወሰደ ያለው እርምጃ ምንድነው?

የአዲስ ተስፋ መንደር፤

መምህርት በለጡ የስድስተኛ ክፍል የሂሣብ መምህርት ናት። የክፍል ኃላፊ በሆነችበት “ስድስተኛ መ” ውስጥ ያሉትን ሠላሳ ተማሪዎች በስም በችሎታና በባህሪያቸው ታውቃቸዋለች፤ ትወዳቸዋለችም። ትምህርት ዋናው ሥራቸው መሆኑን በማስገንዘብ ሥራቸውን በአግባቡ የማከናወን ኃላፊነት እንዳለባቸው ሁልጊዜም ታስገነዝባቸዋለች። እነሱም ያከብሯታል። ምክሯንም ይቀበላሉ። የቤት ሥራ ሳይሠራ የሚመጣ ተማሪ አልነበረም።

ሆኖም በአንድ ወቅት ኪሮስ በተደጋጋሚ የቤት ሥራ ሳትሠራ እየመጣች ክፍል ውስጥ ስትጠየቅ መመለስ አዳገታት። መምህርቷም ኪሮስ ችግሯን ለማወቅ በዕረፍት ሰዓት ለብቻዋ አነጋገረችት። የኪሮስ አባት በኤድስ እንደሞቱና እናቷም ታመው በአልጋ ላይ እንደሚገኙ ተረዳች። በአባቷ ሞትና በእናቷ መታመም ምክንያት በተፈጠረው ችግር ኪሮስና ሁለት ታናናሽ እህቶቿ ትምህርታቸውን ወደማይቀጥሉበት ደረጃ እንደረሱም አወቀች።

መምህርቷም ኪሮስና እህቶቿ ትምህርታቸውን እንዳያቋርጡ ለማድረግና በሕመም ላይ ላሉትም እናታቸው እርዳታ ለመፈለግ አቀደች። ወደ “አዲስ ተስፋ መንደር” ድርጅት በመሔድ ስለድርጅቱ አሠራር ጠየቀች። የሄደችበትንም ምክንያት አስታወቀች። ድርጅቱም በበጎ አድራጊ ዜጎች እርዳታና ድጋፍ የኤድስ ሕመማንና ወላጅ አልባ ልጆችን እንደሚረዳ ገለጸላት ።

መምህርት በለጡም የድርጅቱ አባል በመሆን ቋሚ የድጋፍ መዋጮ ለማድረግ ወሰነች።

የ”ስድስተኛ መ” ክፍል ተማሪዎችም በየወፍ በነፍስ ወከፍ ሃያ አምስት ሣንቲም በማዋጣት የድርጅቱ አባልና አጋር እንዲሆኑ አደረገች። ከዚያ በኋላ ኪሮስና እህቶቿ ከድርጅቱ ወርሀዊ ድጋፍ እያገኙ ትምህርታቸውን መቀጠል ቻሉ። የታመሙት እናታቸውም የሕክምና እርዳታ አገኙ። ኪሮስም እንደተለመደው በትምህርቷ ጥሩ ውጤት እያመጣች መማሯን ቀጠለች።

መልመጃ 7

ከላይ የቀረበውን አጭር ታሪክ መሠረት

? በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የኪሮስ አባት ሲሞቱና እናታቸው በሕመም ሲጠቁ የተከሰተው ሁኔታ ምን ነበር?
2. የመምህርት በለጡ ተገባር ምንን ያመለክታል?

ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በፍጥነት እየተዛመተ ሕዝብ በመጨረስ ላይ ያለ የሰው ልጆች ቀንደኛ ጠላት ነው። እስካሁን ድረስ ለኤድስ መድኃኒት አልተገኘለትም። በሽታው እንደ አውሮፖውያን አቆጣጠር በ1981 አካባቢ የተከሰተ ሲሆን፣ በዓለም ላይ በፍጥነት በመስፋፋት ላይ ይገኛል።

የበሽታው መተላለፊያ መንገዶች ከሆኑት ውስጥም፣ በቫይረሱ የተበከለ ደም ወደ ጤነኛ ሰው ደም ሲገባ፣

- ሕመምተኛው በተጠቀመባቸው የጥርስ ብሩሽና ስለታም መሣሪያዎች ማለትም እንደ ጥፍር መቁረጫ፣ ምላጭ፣ ወዘተ... ጤነኛው ሰው ሲጠቀም፣
- ሕመምተኛው በተወጋበት መርፌ ጤነኛው ሰው ሲወጋ ዋና ዋናዎቹ ናቸው።

በሽታው የማይተላለፍባቸው መንገዶች፡

- በመጨባበጥ፣
- አብሮ በመብላት፣
- የጋራ ሽንት ቤት በመጠቀም፣
- በክፍል ውስጥ አብሮ በመማር ወዘተ... ናቸው።

በኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ የተያዘ ሰው በሽታ መከላከል የሚያስችለው ሁኔታ ስለሚዳከም በልዩ ልዩ ሕመሞች በቀላሉ ይጠቃል። አቅምና ጤናው ስለሚቀንስ ለመሥራት ወይም ለመማር አይችልም። በዚህ ወቅት የሚረዳውና የሚደግፈው ከሌለ አሳዛኝና ከባድ ሥቃይ ውስጥ ይወድቃል። መሥራት ባለመቻሉም ቤተሰቡ ይቸገራል። ኤች.አይ.ቪ/ ኤድስ በግለሰብ ላይ የሚያደርሰውን ጉዳት ያህል በሀገርም ዕድገት ላይ ተጽእኖ አለው።

ሕዝብን በመጨረስ ላይ ያለው ይህ አስከፊ በሽታ በማስከተል ላይ ያለው ጉዳት ዘርፈ ብዙ ነው። በበሽታው ምክንያት ወላጆች ሲሞቱ የቤተሰብ ኑሮ ከመናጋቱም በላይ ልጆች ተቸግረው ከትምህርት ገበታ ይለያሉ ሰብሳቢ ስለሚያጡም ይበተናሉ። ሀገር ተረካቢ የሚሆኑ ወጣቶች የሀገር ሽክሞች ይሆናሉ። ይህም ሁኔታ ለማጎበራዊ ኑሮ ችግር ከማስከተሉም በላይ ድህነት፣ ኋላቀርነትና ወንጀል እንዲስፋፋ ያደርጋል።

ስለዚህ እናንተም በኤድስ ሕመም አስከፊነት ላይ ተገቢውን ግንዛቤ በመጨበጥ ላለመጋለጥ ብርቱ ጥንቃቄ ማድረግ ይጠበቅባችሁል። በተጨማሪም ሌሎችን ለማስተማርና በበሽታው ለተያዙትም ድጋፍና እንክብካቤ ማድረግ ግዴታ አለባችሁ። ራስን ከበሽታው የመጠበቅ ኃላፊነትን የመወጣት ተግባር በመሆኑ ማንኛውም ዜጋ ሊተገብረው ይገባል።

መልመጃ 8

? የሚከተሉትን ጥያቄዎች መልሱ።

1. የኤድስ መተላለፊያ መንገዶችን ገለጹ።
2. በኤድስ ምክንያት የተገዳ ቤተሰብ ሁኔታ ምን ይመስላል? የዚህ ቤተሰብ ልጆች ምን ችግር ይደርስባቸዋል?

የምዕራፍ ማጠቃለያ

ኃላፊነት የሚሰማቸውን ዜጎች ለማፍራት መሠረቱ ቤተሰብ ነው። ከመልካም ቤተሰብ በመልካም ሥነ ምግባር ታንጾው የሚወጡ ወጣቶች ኃላፊነትን ለመወጣት ብቁ ይሆናሉ።

ኃላፊነት የሚጀምረው በቤተሰብ ኑሮና ሕይወት ውስጥ ነው። እሱም የወሳኞችን ምክርና መመሪያ ተግባራዊ ለማድረግ የሚሰጠውን ኃላፊነት ለመወጣትና ቃል ኪዳንን በማክበር ይረጋገጣል። በትምህርት ቤት ሕይወትም ከመምህራንና ከትምህርት ቤቱ የሚሰጠውን ትእዛዝ በቅንነትና በሀቀኝነት መፈጸም ሲሳው ኃላፊነትን የመወጣት ሂደት ጀምሮ ነው።

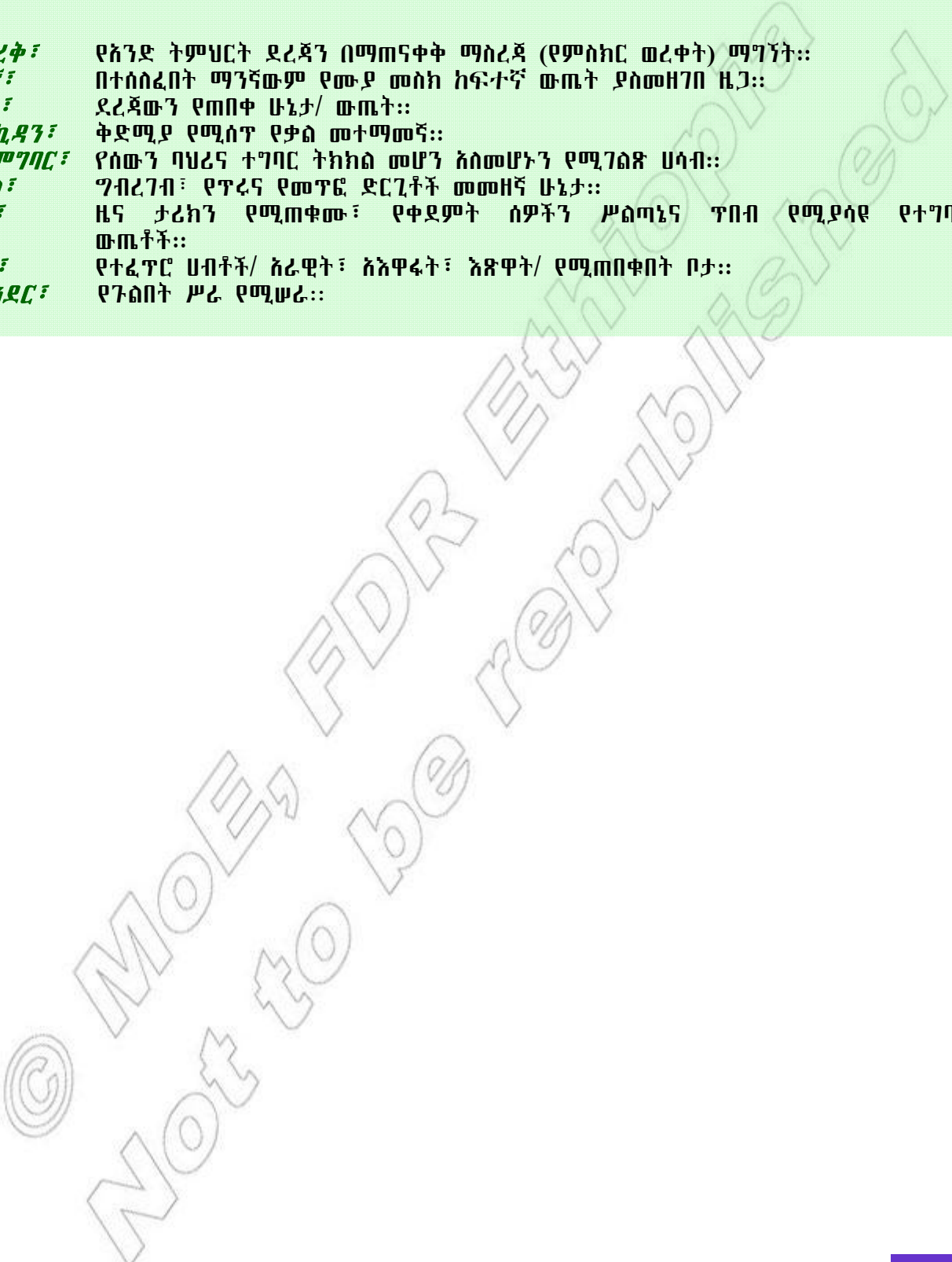
የቤተሰብን፣ የንብረተሰብን፣ የሀገርን የተፈጥሮ ሀብትና ንብረትን እንዲሁም ታሪካዊ ቅርሶችን መጠበቅና መንከባከብ የራስን ሕልውናና ታሪክ መጠበቅ የሚያስችል ተገቢ ድርጊት ነው። ከሁሉም በላይ ራስን ከኢ.ኤ.ዲ. ቪ/ኤድስ መጠበቅና ስርጭቱን ለመግታት በሚደረግ እንቅስቃሴ ላይ መሳተፍ ታላቅ ኃላፊነትን መወጣት ነው።

ኃላፊነት ልዩ ልዩ ዓይነቶችና ደረጃዎች አሉት። ሠራተኞች ሁሉ እንደ ትምህርት ደረጃቸውና የሙያ ችሎታቸው በተስደዩ የሥራ ዘርፎች ተሠማርተው ይሠራሉ። ሆኖም የደረጃና የኃላፊነት መጠን ልዩነት መኖሩ ግልጽ ነው። ማንኛውም ሰው በያዘው ሥራ ላይ በሀቀኝነትና በታማኝነት ከሠራ አጠቃላይ ውጤቱ ልማትና ዕድገት ይሆናል።

ቁሳቁ ማሳሰቢያ

- መመሪያ፡** የአንድ ትምህርት ደረጃን በማጠናቀቅ ማስረጃ (የምስክር ወረቀት) ማግኘት።
- አርባ፡** በተሰጠበት ማንኛውም የሙያ መስክ ክፍተኛ ውጤት ያስመዘገበ ዜጋ።
- ጥራት፡** ደረጃውን የጠበቀ ሁኔታ/ ውጤት።
- ቃል ኪዳን፡** ቅድሚያ የሚሰጥ የቃል መተማመኛ።
- ሥነ ምግባር፡** የሰውን ባህሪና ተግባር ትክክል መሆን አስመሆኑን የሚገልጽ ሀሳብ።
- ሞራል፡** ግብረገብ፣ የጥረና የመጥፎ ድርጊቶች መመዘኛ ሁኔታ።
- ቅርስ፡** ዜና ታሪክን የሚጠቀሙ፣ የቀደምት ሰዎችን ሥልጣኔና ጥበብ የሚያሳዩ የተግባር ውጤቶች።
- ፓርክ፡** የተፈጥሮ ሀብቶች/ አራዊት፣ አእዋፍት፣ አጽዋት/ የሚጠበቁበት ቦታ።
- ሳብ አደር፡** የጉልበት ሥራ የሚሠራ።

የምዕራፍ የክሰሳ ጥያቄዎች

ቀጥሎ የቀረቡትን የክሰሳ ጥያቄዎች በደብተራችሁ ላይ ገልብጣችሁ ሥሩ።

I የሚከተሉት ዓረፍት ነገሮች ትክክል ከሆኑ «አውነት» ትክክል ካልሆኑ «ሀሰት» ብላችሁ መልሱ።

1. በተግባር ሲተረጉም የታቀደ ስራስ ወይም ስሌሎች የሚሰጥ የቃል መተማመኛ ወይም ተስፋ ቃልኪዳን ይባላል።
2. አንድ ሰው ሰዓት አክብሮ መገኘቱ ብቻ ኃላፊነቱን እንደተወጣ ይቆጠርበታል።
3. ሠራተኞች በሙሉ ያሰባቸው የሥራ ኃላፊነትና የሥራቸው ደረጃ ተመሳሳይነት አለው።
4. አራዊት፣ አእዋፋት፣ ልዩ ልዩ አጽዋት የሚጠበቁበት ሥፍራ ፓርክ ይባላል።
5. የኢድስ መስፋፋት ስድህነትና ስኅላቀርነት አስተዋጽኦ ይኖረዋል።

II በ “ለ” ሥር የተዘረዘሩትን በ“ሀ” ሥር ከተዘረዘሩት ጋር አዛምዱ።

ሀ 1. ኃላፊነት፣ 2. ቤተሰብ፣ 3. ቀደ ቀበሮ፣ 4. የተፈጥሮ ሀብት፣ 5. ቱሪዝም፣ 6. ኢች.አይ.ቪ፣ 7. ታሪካዊ ቅርስ፣	ሰ ሀ. ዘመንና ታሪክን የሚገልጽ ሀብት። ሰ. በፈቃደኝነት ወይም በትእዛዝ ሥራን መስራት። ሐ. ታሪካዊ ቅርሶችንና የተፈጥሮ ሀብቶችን በማስገባት ገቢ የሚያስገኝ የሥራ ዘርፍ። መ. የሀገር እድገት እንቅፋትና ፀረ ሰው። ሠ. በሰዎች ዕውቀትና ሥራ ሲሰማ የሚችል እንክብካቤ የሚሻ ንብረት። ረ. በወሳጆችና በልጆች የተደራጀ የኅብረተሰብ ክፍል። ሰ. ብቸኛ የሀገር ሀብት።

III ለሚከተሉት ጥያቄዎች ትክክለኛውን መልስ ምረጡ።

1. በታማኝነትና በቅንነት ኃላፊነትን መወጣት ማለት፣
  - ሀ/ ትዕግስተኛ መሆን፣
  - ለ/ በትእዛዝም በፍላጎትም ለሥራ አስመነሳሳት፣
  - ሐ/ ሰውጤት መታገልና የዜግነትን ግዴታን መወጣት፣
  - መ/ ተግባቢነትን ማሳየት።
2. የቤተሰብን ምክርና መመሪያ መተግበር፣
  - ሀ/ በቤት ውስጥ ሥራ መወጠር፣
  - ለ/ ሥነ ምግባርን መተሳሰፍ፣
  - ሐ/ ስፕናት በቂ ጊዜ ማጣትና በተጽዕኖ ሥር መውደቅ፣
  - መ/ ቃል ኪዳንን ማክበር።
3. እያንዳንዱ ሰው ኃላፊነቱን ባይወጣ፣
  - ሀ/ ማኅበራዊ ኑሮ ላይ ችግር አይከሰትም፣
  - ለ/ ቃልኪዳን ይጠበቃል፣
  - ሐ/ በአካባቢና በአገር እድገት ላይ ተጽእኖ ያመጣል፣
  - መ/ ሰላማዊ ሕይወት ይቀጥላል።
4. የሕዝቦችን ሥልጣኔና ባህል እንዲሁም የዕድገት ደረጃን የማይገልፀው፣
  - ሀ/ የተፈጥሮ ሀብቶች፣
  - ለ/ የታሪክ መጻሕፍት፣
  - ሐ/ ታሪካዊ ቅርሶች፣
  - መ/ የአረጋውያን ምስክርነት።

- 5. የኢ.ክ.ዲ.ቪ/ኤድስን ስርጭት መከላከል የሚቻለው፤
  - ሀ/ መተሳሰፊያውን መንገድ በማጋሰጥ፤
  - ለ/ ከሕመምተኞች በመራቅ፤
  - ሐ/ መተሳሰፊያውን በማወቅና በመጠንቀቅ፤
  - መ/ ማሕበራዊ ግንኙነትን በመቀነስ።

IV. የሚከተሉትን ክፍት ቦታዎች ትክክለኛ ቃል ወይም ሀረግ ሙሉ።

- 1. ማንኛውንም ዓይነት የሥራ ድርሻ በብቃትና በውጤት ማከናወን _____ ተብሎ ይገለጻል።
- 2. ወርቅ፣ ነሀስ፣ ብረት፣ ፓታቮም _____ ሲሆኑ፣ የብራና መጻሕፍት፣ ሕብደተ መንግሥታትና ገዳማት፣ የዋሻ ሥዕሎችና መስጊዶች _____ ናቸው።
- 3. የአገርን ዕድገት ከሚያዳክሙት ችግሮች መካከል አደገኛው _____ ነው።

V. የሚከተሉትን ጥያቄዎች ባጭሩ መልሱ።

- 1. ቃልኪዳንን በተግባር ማረጋገጥ ኃሳቢነትን መወጣት የሚሆነው እንዴት ነው?
- 2. ፓርኮችና ውስጣቸው የሚገኙትን የተፈጥሮ ህብቶች የመንከባከብ ኃሳቢነት የማነው?
- 3. ኢ.ክ.ዲ.ቪ. ወላጆችን ሲያጠቃ በልጆች ላይ የሚደርሰውን ጉዳት አስረዱ።